

THEMA 02

Metamodernisme en corona

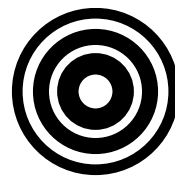
POLITIEK

SOCIAAL-CULTURELE
VERANDERINGENMETA
MODERNISME

De coronacrisis is een multidimensionale crisis op zowel politiek, economisch, humanitair, sociaal, geopolitiek vlak. Dergelijke crises zijn kantelpunten waardoor langlopende, diepere trends die op de achtergrond voortkabbelden plotseling in een stroomversnelling komen. Een van de diepere ontwikkelingen binnen onze samenleving en cultuur is de ontwikkeling van een metamodern discours, en de coronacrisis is bij uitstek een fenomeen dat aansluit bij het metamodernisme.

Onze observaties

- Geschiedenis kunnen we opvatten als het geheel aan coherente en betekenisvolle narratieven over de opkomst, ontwikkeling en mogelijke toekomst van de mens en de wereld om hem heen. Dat betekent ook dat geschiedenis in deze zin begint bij de eerste informatie- en communicatietechnologieën (ICT), zoals mythes, kleitabletten, en het schrift, waardoor dergelijke narratieven in de tijd kunnen blijven voortbestaan. Verschillende “informatieregimes” hebben lange tijd naast elkaar bestaan, omdat de informatiekosten te hoog waren om kennis en informatie uniform over de wereld te verspreiden. Het huidige [Digitale Informatietijdperk](#) en haar specifieke ICT's (e.g. het internet, smartphones, bits opgeslagen in datacenters) hebben geleid tot een enorme reductie van informatiekosten en daarmee tot een “hypergeschiedenis”: een convergentie van de verschillende geschiedenissen en onderlinge verbondenheid van voorheen gescheiden informatieregimes.
- Het coronavirus is daarmee ook een van de eerste hyperhistorische fenomenen omdat de aandacht van de gehele – bij benadering – wereld gericht is op het virus en de gevolgen ervan ([livestreams](#) van de bouw van coronaziekenhuizen, [real-time coronamaps](#) met updates over het aantal slachtoffers en geïnfecteerden. En omdat het coronavirus een “viraal fenomeen” is dat wezenlijk tot dit [vernetwerkte en complexe superorganisme](#) behoort (e.g. gefaciliteerd door [intercontinentale vluchten](#), internationale waardeketens), zoekt dit netwerk als “superbrein” ook naar oplossingen (e.g. de internationale medische wetenschap zoekt naar [vaccins](#), natiestaten sluiten grenzen om de verspreiding van het virus in te dammen).
- Het werk van Hanzi Freinacht, het pseudoniem van Daniel Görtz en Emil Friis, is een “gids” voor een metamoderne politieke filosofie. In zijn werk bekritiseert Freinacht dat de huidige politiek een opwindende toekomstvisie mist noch een ideaal bevat waar de politiek en samenleving naartoe kan werken. In het boek [The Listening Society](#) beschrijft Freinacht een “development stage approach” van samenlevingen en politieke systemen door te kijken naar vier variabelen: i) de cognitieve complexiteit van personen (het vermogen om informatie te analyseren en daarop te reageren), ii) de symbolische code van een samenleving (het stadium van culturele ontwikkeling en de daarbij behorende *value memes*), iii) het palet aan subjectieve toestanden van mensen (hoe we het leven en realiteit ervaren), en iv) de diepte (de “belichaamde” ervaring en mineralisatie van deze ervaringen).
- In zijn tweede boek [Nordic Ideology](#) beschrijft Freinacht hoe op basis van deze principes een metamoderne politiek en samenleving geschapen kan worden. Aan een metamoderne politiek en samenleving moet persoonlijke ontwikkeling en spirituele groei van de samenleving ten grondslag liggen, en complexiteitsdenken moet omarmd worden om de huidige problemen in hun constituerende ideeën te ontleden en te verbinden (e.g. klimaatverandering, polarisatie, economische ongelijkheid).
- Twee weken geleden schreven we over de verschillende [stemmingen die horen bij de coronacrisis](#) en periode van (relatieve) isolatie en quarantaine. Stemming zijn geen subjectieve ervaringen of vluchtige emoties, maar intersubjectieve sferen waarin de werkelijkheid voor ons op een bepaalde manier verschijnt door onze eigen gestemde interpretatie daarvan (e.g. als wij verveeld zijn dan verschijnt de zolderkamer waarop we onze tijd doorbrengen als een saaie ruimte, als we gestrest zijn staan wij in een “gespannen” relatie tot onze huisgenoten en naasten). Bij de beschrijving van deze “coronastemmingen” valt op dat zij vaak tegengestelde uitersten van een continuüm zijn (angst en hoop, stress en verveling), wat laat zien dat er een hoge mate van ambiguïteit bestaan in hoe wij de coronacrisis ervaren.

Analyse

Ons woord "crisis" is etymologisch afgeleid van het Griekse woord *krinein*, wat "scheiden" of "oordelen" betekent. Dat betekent ook dat een "kritische situatie" een situatie is die op verschillende manieren kan eindigen, en daarmee een hoge mate van onzekerheid kent. Dat maakt een crisis ook altijd een waarheidsmoment, in de zin dat bepaalde problemen en contradicties op het spits worden gedreven en om opheldering vragen of een "oordeel" vereisen: een besluit dat duidelijk maakt wat goed en slecht, waardevol en waardeloos, relevant en irrelevant is, en daarmee ook ten diepste een ethisch en politiek moment is. Een crisissituatie wordt daarmee niet geleid door de kwantitatief opeenvolgende momenten van de 'klok' (*chronos*), maar de kwalitatief geladen tijd, oftewel het ogenblik waarin iets duidelijk wordt en zichtbaar wordt wat er voorheen niet was (*kairos*). Dat betekent dat een crisis ook altijd een opportuun moment is dat we kunnen aangrijpen om de bestaande orde en systeem grondig te veranderen en te hervormen. De coronacrisis is een dergelijk kairotisch moment voor het metamodernisme. Maar wat is het metamodernisme precies?

Het metamodernisme is een volgende culturele ontwikkelingsfase na de moderniteit en postmoderniteit. Het metamodernisme bekritiseert zowel de naïviteit en reductionisme van de moderniteit (met haar nadruk op vooruitgang, rationaliteit, humanisme) alsook de ironische, nihilistische, en restloze kritiek van de postmoderniteit. Daarentegen zoekt het metamodernisme opnieuw naar waarheid en verhalen zoals de moderniteit dat poogde maar nu gescherpt door de kritische blik van de postmoderniteit omdat de mens een richting en verhaal nodig heeft om zijn eigen leven en dat van de maatschappij en wereld om hem heen mee te structureren en organiseren.

In tegenstelling tot de postmoderne "parataxis" (woorden naast elkaar plaatsen zonder zinvolle samenhang: *deconstructie*) en de moderne "syntaxis" (de reductie en verbinding van woorden tot hun elementaire principes: *constructie*) stelt het metamodernisme de "metaxis" centraal: het voortdurende bespreken van verschillende ideeën en posities om een breder ontwikkelingspatroon op het spoor te komen; oftewel, een *reconstructie* van collectieve waarheden en omarming daarvan. Het metamodernisme zal mogelijk een enorme vlucht maken tijdens de huidige coronacrisis omdat zij zelf een hoogst modern fenomeen is: de huidige coronacrisis is mogelijk door de mogelijkheden van de globale, digitale, hyperhistorische, en complexe wereld. Maar de huidige ICT's maken het ook mogelijk dat de gehele wereld afgestemd is op een dergelijk fenomeen: in plaats van een lokaal probleem (zoals Ebola grotendeels beperkt bleef tot West-Afrika) bestaat er voor het eerst in de geschiedenis een fenomeen dat de aandacht en interesse vangt van bijna alle mensen op aarde.

Daarmee is de coronacrisis ook constitutief voor het superorganisme "aarde" of "de" mens, en dat betekent dat oplossingen voor, vragen en ideeën over corona ook daadwerkelijk mondiale "grote verhalen" zijn die harde en culturele grenzen transcenderen. Dit is nu nog weinig zichtbaar, maar tegelijkertijd ook de kiem van een nieuwe vorm van meta-cognitie waarin verschillende denkers, landen, culturen hun oplossingen aandragen en nieuwe oplossingen ontstaan uit de dialoog hiertussen. Daarom passen de modellen van [open-source](#), [open wetenschap](#), [open data](#) en [open innovatie](#) ook zo goed bij het metamodernisme en de coronacrisis, omdat deze open bewegingen een institutioneel of politiek model zijn waarbinnen de beste ideeën komen bovendien door collectieve *trial-and-error* en een non-lineair leerproces tussen radicaal verschillende actoren die toch met dezelfde problemen en vragen te maken hebben.

Daarnaast confronteert het coronavirus ons ook met een "harde" realiteit, waarin het niet volstaat te deconstrueren en te bekritisieren noch een naïef of simpel antwoord vanuit bestaande raamwerken en paradigma's te geven, maar gevraagd wordt om een handelingsperspectief alsook systemische verandering om een volgende pandemie te bestrijden, zo niet

te voorkomen. Landen met een [formatieve ervaring](#) met dergelijke pandemieën tonen bijvoorbeeld een veel hogere bereidwilligheid van de bevolking tot strenge beperking van de sociale vrijheid. Het is lang geleden dat (Westerse) samenlevingen en jongere generaties met een dergelijke crisisproblematiek zijn geconfronteerd, wat leidt tot een nieuwe ervaring van noodzaak en bereidheid om concepten als ontwikkeling, vooruitgang, de zin van de economie en groei, en het belang van natuur en ecologie kritisch te heroverwegen en opnieuw te beoordelen (op eenzelfde manier leidde [9/11](#) tot nieuwe ideeën over het belang van nationale veiligheid, de geopolitieke rol van de VS en de Islam). Na de eerste fase van crisisbestrijding die zich richt op het onder controle krijgen van het virus, komt een periode van noodzakelijke heroriëntatie en keuzes maken om oprecht en vanuit een groot narratief onze samenleving en economie vorm te geven op een manier die past bij het metamoderne *ethos* zoals zich nu manifesteert in bijvoorbeeld in de [new sincerity](#)-literatuur, [post-irony](#)-media, of de terugkeer van [horror](#) in films en series met nieuwe esthetische tropen (e.g. [the weird and the eerie](#)). Het metamodernisme is ook ontstaan als sentiment of "structure of feeling" in de [kunst en populaire cultuur](#), en het zijn juist dergelijke voor-theoretische uitingsvormen, e.g. van [Zeitgeist](#) of als stemming, die zich later vertalen in materiële en maatschappelijke veranderingen. Dat brengt ons bij de stemmingen die horen bij coronacrisis en de nieuwe sociaal-culturele leefwereld waarin zij zich beweegt (e.g. [1,5-metersamenleving](#), de *quarantaine*). Daarin toont zich een hoge mate van ambiguïteit die past bij de complexiteit van zowel het virus als de wereld waarin zij zich manifesteert. Juist omdat wij hierin geen middenweg vinden, geen *metaxis*, blijven we continu heen-en-weer-bewegen tussen de verschillende stemmingen en ervaren we ze tegelijkertijd of vlak na elkaar. Dat geeft het palet aan coronastemmingen een hoge mate van ambiguïteit, en ontstaan daaruit ook nieuwe fenomenen en praktijken, zoals het opnieuw proberen in [verbinding te komen met de natuur](#) vanuit verveling (e.g. [tuinieren](#)) of stress, of een terugkeer van [religie](#) en nieuwe vormen van [spiritualiteit](#) vanuit de angst en hoop van de coronacrisis. Wat dergelijke voorbeelden verbindt is dat zij "aangestoken" zijn door de coronacrisis waarin mensen een hoopvolle, positieve houding aannemen in het licht van de negatieve, precaire situatie van de leefwereld.

In bredere zin zien we een dergelijk sentiment in de [terugkeer van utopisch denken](#), wat lang als naïef en onwetend werd gezien door de postmoderne geest. Zoals de moderniteit dacht dat alles te reduceren was tot een eenvoudige realiteit op basis van elementaire delen, en het postmodernisme stelde dat alles een perspectief is en er geen universele waarheid bestaat, stelt het metamodernisme dat realiteit en perspectief samenvallen. En het is door de continue oscillatie van perspectieven en posities dat we hopen een glimp op te vangen van een hogere waarheid of [exterieure realiteit](#) die hier doorheen schijnt. Een dergelijk idee dat subject en object uiteindelijk niet los van elkaar te zien zijn vinden we in kwantummodellen, zoals in het werk van Karen Barad over intra-actoren en -agentschap.

De significantie van dergelijke metamoderne perspectieven is dat zodra de metamoderne methode en de inzichten die daaruit voortkomen zich verankeren in een metamoderne realiteit, wanneer idealiteit en realiteit samenvallen, een nieuwe sociaal-culturele transitie mogelijk wordt, die ook nodig is als ideële grondslag van de nieuwe meta-regels van maatschappelijke, economische en politieke systemen in een [Tweede Diepe Transitie](#). Politiek zien we al de eerste signalen dat gewerkt wordt om deze – nogal abstracte – beschrijving van het metamodernisme en haar principes politiek, institutioneel en economisch te realiseren. Denk bijvoorbeeld aan het werk van Hanzi Freinacht, de [Abs-Tract Organization](#) van Brent Cooper, de groei van metamoderne politieke partijen in [Denemarken](#) en [Zweden](#) die zelf weer onderdeel zijn van de groeiende meta-ideologie van "[Green Social Liberalism](#)" in Noordwest-Europa.

Implicaties

- **Momenteel is het metamodernisme met name nog een artistieke en culturele stroming en mist nog slagkracht en vaste vorm in de realiteit. Maar wanneer haar principes en logica zich verspreiden in allerlei vormen (e.g. open-source, metamoderne vormen van politiek en economie) zal zij zich uiteindelijk institutionaliseren in alle lagen van de sociaal-culturele werkelijkheid. Bij FreedomLab werken wij daarom aan een multidimensionaal en geïntegreerd model om sociaal-culturele transities en fenomenen te begrijpen, waarbij het metamodernisme een grote rol speelt.**
- **De coronacrisis ook wat de Amerikaanse wetenschapsfilosoof Thomas Kuhn een "paradigmawisseling" noemt: het moment dat onze blik op de wereld en onze manier van kijken naar de fenomenen zodanig verandert dat dit tot een ander beeld van de werkelijkheid in onze modellen, ideeën en inzichten leidt. Zo is een crisis, een kritische situatie, dus ook een anomalie: een afwijking die we niet kunnen begrijpen en sturen via onze gebruikelijke modellen. Dat betekent dat in tijden van crisis onze gebruikelijke ideeën, modellen, gewoontes "tussen haakjes" worden gezet, en dat de bereidwilligheid bestaat om grote veranderingen door te voeren die voorheen ondenkbaar waren, wat kan leiden tot een enorme groei van metamodern denken en instituties. Zelf is het metamodernisme onderdeel van een systeem waarin verschillende utopisch-kritische paradigma's bij elkaar worden gebracht, zoals het [post-humanisme](#), [kwantumontologie](#), [post-reductionistisch](#) en [hermeneutische filosofie](#), [ecologisch](#) en [complexiteitsdenken](#). Wat deze paradigma's verbindt is dat zij kritisch zijn op het simplistische moderne paradigma om fenomenen te begrijpen (i.e. het humanisme, Newtoniaanse metafysica, reductionistisch scientisme, een afwijzing van de sociale en geesteswetenschappen) alsook op de armoede van het postmoderne perspectivisme om antwoorden te formuleren. Praktisch gezien stelt zij een transdisciplinaire manier van werken voor, waarin fenomenen door verschillende perspectieven worden bekeken en in constante dialoog wordt gezocht naar de verschillende niveaus van het probleem. Deze continue oscillatie maakt het metamodernisme ook geschikt als verklaringsmodel voor sociaal-culturele en politiek-economische vraagstukken en fenomenen.**